

Αν νομίζετε ότι με έχετε καταλάβει, είναι βέβαιο πως απατάσθε.

ΛΑΚΑΝ, *Το σεμινάριο*, Βιβλίο Ι

«Φτάνει πια ο σαματάς!»

Οι τοίχοι του δωματίου με προφύλασσαν από την οργή, όχι από τα ξεφωνητά τους: η οχλοβοή μου τρυπούσε τα τύμπανα σαν βολή εξ επαφής. Χαμένος, πήγα κοντά στο παράθυρο και περιμένα. Στην αρχή ένιωσα μόνο έναν ελαφρύ κραδασμό, αλλά οι παλμοί γίνονταν όλο και πιο βροντεροί ενόσω ένας χείμαρρος μυρμηγκιών — ή αυτής της άλλης μάστιγας: ανθρώπων —, πλησίαζε ολοταχώς στο καταφύγιό μου. Οι άναρθρες φωνές μετατράπηκαν σε κραυγές που θα μπορούσαν να είναι εξίσου προϊόν θυμού ή απόλαυσης: το είδος μας μετά βίας κάνει διάκριση μεταξύ των ήχων της αγωνίας και του οργασμού. Καθώς έφραζα τ' αυτιά μου ποθώντας μιαν άμεση κώφωση, διαπίστωσα ότι τα χέρια μου δεν αναχαίτιζαν τα ηχητικά κύματα: μπορεί οι στασιαστές να απεχθάνονταν τους κανόνες, πλην όμως σύρλιαζαν συντονισμένα. Τον όγλο συνέθετε μια πλημμυρίδα ιδιότροπων νηπίων: μόνον έτσι εξηγούνταν η παιδικότητα των συνθημάτων και η αδεξιότητα της ευφορίας τους. Τι ήθελαν; Γιατί ωρύνονταν με τέτοια ζωντάνια; Δεν έβλεπαν την ώρα να με σώσουν, να με λιντσάρουν, να με βρίσουν; Διέκρινα τα παραμορφωμένα τους πρόσωπα — στόματα ανοιχτά, κυνόδοντες, ξαμολημένες γλώσσες —, πολύ κοντά, στο απέναντι πεζοδρόμιο. Οι θρασύτατοι δεν θ' αργούσαν να με βρουν και στη συνέχεια θα με χτυπούσαν με την ίδια λύσσα με την οποία έκαναν θρύψαλα παρ-μπριζ και τζαμαρίες. Η πορεία τους με έκανε να νιώθω αιχμάλωτος μιας ωρολογιακής βόμβας ή ενός διαστρεβλωμένου ρολογιού: ένα, δύο, τρία, είκοσι βήματα... Πενήντα, εκατό, χίλια... Η επιμονή τους περιέστελλε το σύμπαν σ' αυτή την τρομώδη σύσπαση που προοιωνίζεται το θάνατο των ωρών. Δεν άντεχα άλλο. Όπου να 'ναι θ' ανέβαιναν τις σκάλες, θα έριχναν κάτω την πόρτα και θα με συμπεριλάμβαναν στα θύματα της χλεύης

τους. Ανίκανος ν' αντισταθώ, υποχώρησα μπροστά στις φωνές τους. Αυτή ήταν, αλίμονο, η επανάσταση.

Δεν με είχε ξυπνήσει ο σάλος, αλλά μια σπηλαιώδης αποφορά που θύμιζε εντομοκότονο. Άνοιξα τα βλέφαρα, τυλιγμένος σ' αυτή τη μπόχα που αιωρούνταν στο μισοσκόταδο, χωρίς να ξέρω από πού προερχόταν. Ήταν μια απ' αυτές τις έντονες και αποκρουστικές μυρωδιές, που έχουν ωστόσο κάτι το ελκυστικό, σαν του χλωρού τυριού, της βενζίνης ή της νωπής μπογιάς. Το φλόγισμα στους κερατοειδείς μετά βίας μου επέτρεπε να διακρίνω την πλάγια όψη του σώματός μου, τη γυαλάδα των σεντονιών, το περίγραμμα της λάμπας. Η Λεονόρα δεν κοιμόταν δίπλα μου: δεν με νανούριζε ούτε η ρυθμική αναπνοή ούτε η ζέστη των μηρών της. Σίγουρα είχε ανακαλύψει τη δυσωδία πριν από μένα — ο ύπνος της ήταν πάντα ελαφρύτερος — και τώρα θα πρέπει να αντιμετώπιζε τα δυσάρεστα επακόλουθα. Κάνα ψόφιο ποντίκι κάτω από το κρεβάτι, ίσως; Δεν αποκλείεται. Η Σάντρα μού είπε πως είχε ανακαλύψει ένα μικρούλι στο βάθος της ντουλάπας της· παρά λίγο να κάνω εμετό όταν φαντάστηκα το πτώμα του τροχιακού, μαυρισμένο και μες στα σκουλήκια. Στηρίχτηκα, λίγο παραζαλισμένος, στο μαξιλάρι για ν' ανασηκωθώ και προσπάθησα να φτάσω το ξυπνητήρι· δεν είχα ιδέα τι ώρα ήταν, πρέπει όμως να ήταν αργά, μπορεί και μεσημέρι, γιατί κάτω από την πόρτα τρύπωνε μια άχνη φωτός λες και κάποιος χειρουργός είχε χαράξει μια λεπτή τομή στο θαμπόφωτο.

Μόλις ανακάθισα, η βρώμα φούντωσε τόσο που έγινε σχεδόν μεθυστική. Μου πήρε μερικά δευτερόλεπτα να ξεχωρίσω αμυδρά την περιμετρο του παραθύρου, που ήταν σκεπασμένο άτσαλα μ' ένα ρυπαρό, καρό κάλυμμα. Δεν αναγνώριζα ούτε ένα από τα σχήματα που με περιέβαλλαν! Χαλάρωσα κι έκανα να σηκωθώ. Μέγα σφάλμα: τα χαλιά είχαν εξαφανιστεί και η επαφή με το παγωμένο δάπεδο με έστειλε άρον άρον πίσω στο κρεβάτι. Όμοια με ναυτικό που έχει χάσει την πυξίδα του, δεν κατάφερα να προσδιορίσω το στίγμα μου μέσα στο ίδιο μου το σπίτι. Πώς να το εξηγήσω; Η δίψα μού ξέσκιζε τα σωθικά, χρειάζομαι μian ασπιρίνη, ή ενδεχομένως μια μπύρα...

Δεν θυμόμουν καν τι μέρα της βδομάδας ήταν. Στηριγμένος στον τοίχο, άφησα τα δάχτυλά μου να γλιστρήσουν μέχρι να εντοπίσω ένα διακόπτη. Ο πανικός μου επιτάθηκε: το δωμάτιο είχε μικρύνει. Μετακινήθηκα μερικά βήματα προς το παράθυρο και τράβηξα με

δύναμη το ύφασμα που το κάλυπτε. Οι τοίχοι και το ταβάνι απέκτησαν μια γελοία κιτρινωπή απόχρωση, στολισμένη με θαλασσογραφίες (κάτι φρικαλέους τυφώνες), ενώ η επίπλωση περιοριζόταν σε μια ντουλάπα κι ένα κομό. Δεν υπήρχε τίποτ' άλλο, κανένα ίχνος από τις φωτογραφίες της Σάντρα, την τουαλέτα της Λεονόρα ή τα ράφια μου· ούτε πήρε πουθενά το μάτι μου το πτυχίο της Ιατρικής ή το δίπλωμά μου της Ψυχαναλυτικής Εταιρείας του Μεξικού.

Εάν δεν είχε μεταμορφωθεί ο χώρος, τότε μάλλον μου είχε στρίψει. Μόνο δύο πιθανότητες υπήρχαν: είτε με είχαν απαγάγει είτε είχα χάσει τη μνήμη μου. Έριξα άλλη μια ματιά ολόγυρα: αυτό το μέρος έμοιαζε με ξενοδοχείο ή με πανσιόν. Το χαλί μαδούσε και ξελεπιαζόταν σαν δέρμα φιδιού, στις γωνίες σωρευόταν βουνό η βρωμιά και το πάτωμα ήταν τόσο ανώμαλο όσο κι ένα ναρκοπέδιο. Ξαναζωντανεμένη από τις ίδιες μου τις κινήσεις, η μπόχα του καβάλου μου έγινε ανυπόφορη· μη μπορώντας να συγκρατήσω την αναγούλα μου, ξέρασα στο πάτωμα μια κολλώδη μάζα. Μόλις συνήλθα, άνοιξα τη ντουλάπα κι ανακάλυψα έναν καθρέφτη. Η εικόνα μου ήταν οικτρή: κάτι γένια αξύριστα και ακανόνιστα, σώμα ξερακιανό, παιδιά που εξείχαν, αστράγαλοι όλο κάκαδα, μια σάρκα ντροπιαστικά πλαδαρή. Πώς είχα γίνει έτσι; Ποιος ήταν *αυτός εκεί*; Έφερα τα χέρια μου στο πρόσωπο και, μόλις είδα τον σωσία μου να κάνει το ίδιο, άρχισα να κλαίω με λυγμούς. Όρμησα στην πόρτα, με την πρόθεση να αποδράσω από εκείνον τον εφιάλη· έξω εκτεινόταν ένας μακρύς και άκακος διάδρομος. Ξανάκλεισα αμέσως. Πήρα ένα σεντόνι κι έτριψα τα χέρια και τα πόδια μου να φύγει η γλίτσα, αλλά το μόνο που κατάφερα ήταν να τα πασαλεύω χωρίς να μετριάσω την αποφορά. Γύρισα στο κρεβάτι κι αποκοιμήθηκα πάλι, κουλουριασμένος σαν έμβρυο.

Όταν ξύπνησα, ο απόηχος είχε σβήσει, όμως εξακολουθούσα να αγνοώ γιατί βρισκόμουν μακριά από την εστία μου, την οικογένειά μου, το ιατρείο μου. Ο κόσμος μου είχε εξαλειφθεί για πάντα. Ωσάν να είχα απαρηγηθεί τη λογική, ήμουν ανίκανος πια να ξεχωρίσω τη φαντασία από την πραγματικότητα. Έντρομος, έσκυψα άλλη μια φορά έξω από το παράθυρο. Κοίταξα τον ασπριδερό, θολό, ανέλπιδο ουρανό ν' απλώνεται πάνω από ένα σύνολο γκριζών, ψηλών και στενών κτιρίων, βγαλμένων από σκηνές παλιών ταινιών του σινεμά. Κάτω – βρισκόμουν στον πέμπτο όροφο –, ένα μπουλουκι νεαρών έτρεχε μ' όλη του τη δύναμη, να ξεφύγει από ένα αόρατο αρπακτικό. Και τότε κάποιος κοπάνησε την πόρτα: δεν υπήρχε αμφιβολία·

για μένα έρχονταν. Κατάφερα να κρατήσω την ανάσα μου, αλλά οι χτύποι δεν σταμάτησαν· μετατράπηκαν σε λέξεις (δεν υπήρχε αμφιβολία· ήταν λέξεις) κι έπειτα σε κλήσεις. Κουβαριάστηκα σε μια γωνιά. Ύστερα από μερικές στιγμές ηρεμίας, ένα κλειδί γλίστρησε στην κλειδαρότρυπα. Ήξεραν πως ήμουν ακόμη εκεί, στο έλεός τους.

«Αφού σας έχω πει ότι δεν μπορείτε να μένετε όλη μέρα στο δωμάτιο!», με επέπληξε μια μικρόσωμη, τρεμάμενη γριά. «Πρέπει κάποια στιγμή να καθαρίσω ετούτο τ' αχούρι».

Παρατήρησα τα γκριζαρισμένα της μαλλιά, τη γεμάτη λεκέδες ποδιά της, τα σπασμένα, κίτρινα δόντια της, χωρίς να μαντεύω ποια μπορεί να ήταν.

«Δε σκοπεύετε να βγείτε καμιά φορά; Αφήστε με τελοσπάντων να καθαρίσω!»

«Άει στο διάολο, γριά μάγισσα!», άκουσα τον εαυτό μου να λέει. «Δεν σας πληρώνω για να εισπράττω τα κηρύγματά σας!»

«Τουλάχιστον να ξεβρωμίσω λιγάκι...»

Είχε δίκιο, όμως αυτό δεν με εμπόδισε να την ξαναβρίσω προτού βάλω τα παπούτσια μου (κάτι τρύπια μοκασίνια) και αναχωρήσω τραυλίζοντας κατάρες. Ο καβγάς μας μου θύμισε εκείνους τους γείτονες που τσακώνονται καθημερινά, αλλά μαζί δεν κάνουνε και χώρια δεν μπορούνε· η μόνη διαφορά ήταν ότι εγώ αυτήν δεν την ήξερα.

«Να προσέχετε», με ειδοποίησε στο τέλος, «η γειτονιά είναι γεμάτη αστυνόμους. Καλά θα κάνετε να έχετε το νου σας».

Διέσχισα το κατώφλι χωρίς να στρέψω το πρόσωπο και κατέβηκα τις στενές σκάλες. Πίσω από τον πάγκο της ρεσεψιόν, ένα γλεμπονιάρικο ανθρωπάκι χάζευε την εφημερίδα. Άφησα πίσω μου εκείνο το μέρος και χώθηκα σ' ένα δρομάκι με δυο αντικριστά καφέ. Στο βάθος, φαινόταν αμυδρά η επιγραφή ενός φούρνου και μια είσοδος του μετρό. Η πόλη έλιωνε μέσα σε μια γκριζα και αναϊδή βροχή, με τ' αυτοκίνητα και τα πεζοδρόμια βλογοσκομμένα από τις στάλες. Περιπάτησα άσκοπα, αποφεύγοντας τους λιγοστούς διαβάτες, που απομακρύνονταν βλέποντάς με. Δεν κατάλαβαινα πού βρισκόμουν μέχρις ότου, στα μισά της περιπλάνησής μου, διέκρινα αχνά τα κωδωνοστάσια του καθεδρικού της Νοτρ-Νταμ. Δεν χωρούσε αμφιβολία: με το που έστριψα στη γωνιά, είχα μεταφερθεί στο κέντρο του Παρισιού. Ερμήνευσα αυτό το όραμα ως την οριστική απόδειξη της παραφροσύνης μου· η εκκλησία περιγελούσε τη δια-

νοητική μου αναπηρία. Κατευθύνθηκα στο προαύλιο κι έμεινα ώρα εκεί, όρθιος, με το λαιμό στραμπουληγμένο, έκθαμβος από τη ματαιοδοξία των καμπαναριών. Αντί να προχωρήσω στο εσωτερικό του ναού, προτίμησα να τριγυρίζω άσκοπα, περνώντας από τη μια πλευρά του Σηκουάνα στην άλλη, σαν να διέσχιζα τα σύνορα μεταξύ λογικής και παραληρήματος.

Ψαχούλεψα τις τσέπες μου και βρήκα ένα πορτοφόλι τίγκα στα χαρτονομίσματα. Αναζήτησα κάποιο άλλο διαφωτιστικό στοιχείο, ένα τηλέφωνο, μια διεύθυνση, αλλά δεν ανακάλυψα παρά ένα χαρτί διπλωμένο προσεκτικά στα δύο: ένας αριθμός τραπεζικού λογαριασμού και μια εγγραφή κατάθεσης· το ποσό ήταν αρκούντως μεγάλο ώστε να με κάνει να αντιληφθώ ότι οι στεναχώριες μου δεν ήταν οικονομικής φύσεως. Και όμως, πεινούσα. Αγόρασα λίγο ψωμί σε μια γωνία και το καταβρόχθισα, συνοδεύοντάς το με μια μπουκάλια κρασί, κοντά στον Κήπο του Λουξεμβούργου. Υπέθεσα ότι έτσι θα ανακτούσα τις απαραίτητες δυνάμεις για να βρω μια διέξοδο, αλλά το οινόπνευμα μού έφερε υπνηλία κι έπεσα μπρούμυτα στο γρασίδι, λίγα βήματα από το σιντριβάνι της Μαρίας των Μεδίκων. Κάποιοι αστυνομικοί διέκοψαν τον ύπνο μου και, αφού μου έβαλαν τις φωνές και με ταπεινώσαν, με έδιωξαν κακήν κακώς. Εν τω μεταξύ, σύννεφα καταιγίδας έπνιγαν τις τελευταίες ακτίδες του ήλιου. Παρότι δεν είχα σημειώσει τη νέα μου διεύθυνση, η αδράνεια με οδήγησε πίσω, μέσα από ένα φιδογυριστό και γλιστερό δρομάκι.

Ο γέρος της ρεσεψιόν μου παρέδωσε το κλειδί χωρίς διαχυτικότητες.

«Δε μου λέτε, πόσον καιρό είμαι εδώ;» τον ρώτησα.

Πιο πολύ με εξέπληξε η ευχέρειά μου στα γαλλικά παρά η απάντησή του (ήταν εμφανές ότι δεν με έβρισκε συμπαθητικό).

«Πόσον;» επανέλαβε. «Θα φύγετε πια;»

«Όχι, απλώς θέλω να ξέρω πότε έφτασα».

«Την ακριβή ημερομηνία; Ουφ! Αρχές Ιανουαρίου, θα έλεγα, έκανε ψόφο. Και σήμερα έχουμε...» —μου έδειξε το ημερολόγιο που κρεμόταν πίσω του — «...3 Μαΐου του 1968».

Τρομοκρατημένος μπροστά σ' εκείνο το κενό, δεν στάθηκα ικανός να ψελλίσω ούτε μια λέξη. Ανέβηκα τις σκάλες και γλίστρησα στο λουτρό, στο βάθος του διαδρόμου· γδύθηκα με δυσκολία —το ύφασμα κολλούσε κυριολεκτικά στο δέρμα μου— και μπήκα κάτω από το ντους. Μόλις που βρήκα το θάρρος να κοιτάξω το σώμα μου

(αν εκείνο 'κει ήταν το σώμα μου) όσο το νερό μαλάκωνε την πέτσα της βρώμας που μου σκέπαζε τους μηρούς, τους βουβώνες και τους γλουτούς. Τρίφτηκα με τέτοια μανία που έκανα τη σάρκα μου κόκκινη σαν τη φωτιά, ακόμα κι έτσι όμως η μυρωδιά της σήψης παρέμεινε. Γύρισα στο δωμάτιό μου, κρέμασα το κάλυμμα στο παράθυρο κι έπεσα στο κρεβάτι. Όταν αποπειράθηκα ν' αφιερώσω μια τελευταία σκέψη στο παρελθόν μου, κατάλαβα ότι το είχα χάσει για πάντα.

Έπειτα από αρκετά χρόνια στήριξης άλλων —ή έστω ακρόασής τους—, τώρα είχα κι εγώ ο ίδιος ανάγκη να καταθέσω τη δυστυχία μου στ' αυτιά ενός ψυχαναλυτή. Σε ποιον να προσφύγω; Δεν ήξερα κανέναν στη Γαλλία· εκτός από την καμαριέρα και τον επί της υποδοχής, ζήτημα είναι αν είχα ανταλλάξει κουβέντα με άνθρωπο. Ξανάκανα ντους και, παρότι η δυσωδία δεν έλεγε να εξαφανιστεί, τουλάχιστον τώρα ανακατευόταν με το άρωμα του σαπουνιού. Κοιτάχτηκα στον καθρέφτη: παρότι εξακολουθούσα να μην είμαι εγώ, αν μη τι άλλο άρχιζα να συνηθίζω την (οικτρή) εικόνα μου. Έψαξα στη ντουλάπα και ψάρεψα έναν τεράστιο σάκο που, αν λάμβανα υπόψη τη σκόνη και τις αράχνες, πρέπει να τον είχα παρατήσει κάμποσους μήνες νωρίτερα· βρήκα στο εσωτερικό του ένα σωρό αλλαξιές, ένα ζευγάρι παπούτσια, μερικά πουνκάμισα, μέχρι και μια τσατσάρα. Όχι πως η εμφάνισή μου βελτιώθηκε αφού χτενίστηκα, ξυρίστηκα και φόρεσα αυτά τα ρούχα —αδύνατον να αποκατασταθεί η πολύμηνη παραμέληση μέσα σ' ένα λεπτό—, τουλάχιστον όμως δεν έμοιαζα με τους κλοσάρ που κατέκλυζαν γέφυρες και υπονόμους.

Αυτή τη φορά βγήκα από την πανσιόν πριν με πετάξει έξω η καμαριέρα φωνάζοντας και βάλθηκα να γυροβολάω στο Καρτιέ Λατέν, έχοντας ξάφνου μεταφερθεί σ' ένα παράξενα οικείο σκηνικό, βγαλμένο κατευθείαν από τα παιδικά μου αναγνώσματα. Στους δρόμους βασίλευε τρομερός αναβρασμός, μια ταραγμένη ατμόσφαιρα, μια γενικευμένη αγωνία πίσω από τη φαινομενική επιφυλακτικότητα. Κατά τις εννέα το πρωί ο ουρανός έλαμπε τεταμένος και μοναχικός, ανέφελος. Περιπάτησα από το μπουλβάρ Σαιν-Μισέλ προς τη Σορβόνη και επιχείρησα, όπως την προηγούμενη μέρα, να φτάσω στον Κήπο του Λουξεμβούργου. Δεκάδες αναγραφές κηλίδωναν τις πέτρες· αναρίθμητες αφίσες σ' όλα τα χρώματα και τα μεγέθη επικάλυπταν τους τοίχους και τις βιτρίνες της περιοχής. Μια αιφνίδια εισβολή λέξεων,

όμοιων με αράχνες που σκαρφαλώνουν στις φωλιές τους, κατακυριεύει την πόλη: *απαγορεύεται το απαγορεύεται· ούτε θεός ούτε δάσκαλος· παραλία κάτω απ' το λιθόστρωτο· τρέχα, σύντροφε, ο γέρικος κόσμος είναι πίσω σου...*

Εκείνα τα συνθήματα δεν μου έλεγαν τίποτα· προτίμησα να αγνοήσω τα προμηνύματά τους και να συνεχίσω την πορεία μου. Είδα μερικούς νεαρούς να γλιστρούν, σκυθρωποί, προς τη Σορβόννη και, χωρίς να ξέρω γιατί, αποφάσισα να τους ακολουθήσω. Τα πεζοδρόμια έστεκαν χαννωμένα κάτω από τον μοχθηρό μεσημεριάτικο ήλιο. Η πόλη ξύπνησε από το λήθαργό της κι εγώ ένιωσα να βυθίζομαι σ' ένα χάος φωνών· μόλις προχώρησα λίγο ακόμη, βρέθηκα μέσα σ' ένα διαλυμένο σύμπαν. Μπροστά στο πανεπιστήμιο, ένα ανήλικο πλήθος έχτιζε ένα τείχος με απομαζώματα, έπιπλα, κασόνια και αναποδογυρισμένα αυτοκίνητα (νέος αντικατοπτρισμός: ένα γιγάντιο μεκανό), σαν κάστορες που υποστυλώνουν τις φωλιές τους όταν μυρίζονται πλημμύρα. Το εγχείρημά τους καταντούσε σχεδόν κωμικό: αυτοί οι νεαροί ανήγειραν μεσαιωνικές επάλξεις μες στο κέντρο του Παρισιού. Υποκύπτοντας στην περιέργεια, πλησίασα για να δω πώς μεταμόρφωναν το κτίριο σε αυτοσχέδιο οχυρό, παρατηρώντας τους με τη μανία εντομολόγου που αντικρίζει μιαν αποικία τερμιτών.

Πιο δίπλα, ένας μελαχρινός νεαρός φιλούσε με περιφρονητική ξετσιπωσιά μια κοπέλα που τον βοηθούσε να γεμίσει με βενζίνη κάτι μπουκάλια μπίρας· τα μαλλιά και των δυο έφταναν ως τους ώμους – ένα ανδρόγυνο πλάσμα μόλις και μετά βίας αποχωρισμένο – και φορούσαν ολόδια παντελόνια με τσέπες στα γόνατα και τριμμένα παλτά.

«Δε θα νικήσουν!» μου πέταξε η μικρή σε ηρωικό τόνο.

«Ποιοι;»

Χωρίς να εγκαταλείψουν την ασχολία τους, γύρισαν και οι δυο προς το μέρος μου, μελετώντας με για να βεβαιωθούν ότι δεν ήμουν εχθρός.

«Χτες έκλεισαν τις πόρτες της Ναντέρ», μου εξήγησε το αγόρι, «αλλά δεν θ' αφήσουμε να μας αρπάξουν τη Σορβόννη».

«Ποιοι;» επέμεινα.

«Αυτά τα καθάρματα», και μου έδειξε τους αστυνομικούς.

Οι φοιτητές κυριεύαν το πανεπιστήμιο. Το κύκλωναν. Εισέβαλλαν. Σύντομα συνόδευσαν τους ελιγμούς τους με φλογερά άσματα

που θύμιζαν σκλάβους σε βαμβακοφυτείες. *Κάτω ο ιμπεριαλισμός! Θάνατος στο σταλινισμό! Ζήτω ο σοσιαλισμός! Η αντίσταση είναι δυνατή, πρέπει να την οργανώσουμε. Να κάνουμε στο Παρίσι τη γενική διαδήλωση της νεολαίας!* Γιατί δεν το βούλωναν επιτέλους; Τι θα κατάφεραν μ' αυτούς τους αλαλαγμούς; Δεν μπορούσαν να διαμαρτυρηθούν σιγανά, πολιτισμένα, αντί να μου τρυπάνε τα τύμπανα με τις κλάψες τους; Αν η διαδήλωσή τους ήταν λιγότερο θορυβώδης, θα είχα το χρόνο να τη μελετήσω· έτσι όμως, όσο επέμεναν να μουγκρίζουν, ήταν αδύνατο να κερδίσουν τη συμπάθειά μου.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η αστυνομία δεν άργησε να εμφανιστεί· καλύτερα να έπαιρνα δρόμο προτού με καταπιεί ο παραλογισμός. Τάχυνα το βήμα μου για να ξαναβγώ στο μπουλβάρ Σαιν-Μισέλ – δεν ήταν η εξυπνότερη απόφαση – και ξαφνικά βρέθηκα εγκλωβισμένος μεταξύ δύο πυρών, μες στη μέση ενός πεδίου μάχης. Στη μια πλευρά ταμπουρώνονταν εκείνα τα οργισμένα παιδαρέλια, έτοιμα να τα βάλουν με δυνάμεις πολύ μεγαλύτερες από τις δικές τους, οπλισμένα με σπειλιάρια, πέτρες και βόμβες μολότωφ· στην άλλη, οι κρανοφόροι σχημάτιζαν ένα τείχος από πλαστικές ασπίδες και, παρότι λιγότερο πολεμοχαρείς – στο κάτω κάτω τούς πλήρωναν για να βρισκονται εκεί –, δεν υπήρχε αμφιβολία ότι θα έβγαιναν νικητές. Φαντάστηκα τον εαυτό μου ως διαιτητή σε επίδειξη ελευθέρως πάλης. Οι φοιτητές ξεκίνησαν την επίθεση εκσφενδονίζοντας βόμβες μολότωφ πάνω στους αστυνομικούς· αυτοί απάντησαν πνίγοντάς τους στα δακρυγόνα και απωθώντας τους με πίδακες παγωμένου νερού. Αν και δεν ήταν ό,τι το αξιοπρεπέστερο, η μόνη λύση που είχα ήταν να το βάλω στα πόδια. Προς τα πού; Όλοι οι δρόμοι ήταν κλειστοί. Πήρα βαθιά ανάσα κι ενσωματώθηκα στο άτακτο ποδοβολητό, όταν ένα θραύσμα ή κάποιο πετραδάκι με χτύπησε στο αριστερό πόδι· δεν άργησα να βρεθώ τσαλαπατημένος από άλλα σώματα που έτρεχαν να σωθούν, προσπαθώντας ν' αποφύγουν τα χτυπήματα των κλομπ. Εμφύλιος στο Παρίσι; Αμ' αυτός που παραληρούσε δεν ήμουν εγώ, αλλά ο κόσμος.

Πολύ πιο γοργοπόδαρο από μένα, ένα στίφος φοιτητών όρμησε προς το Σηκουάνα, προσπερνώντας με σαν τις νεαρές ζέβρες που αφήνουν τις γέρικες στο έλεος του λιονταριού που τις κυνηγάει. Έπειτα από διάφορες αποτυχημένες απόπειρες – μια ομάδα γυναικών με ποδοπάτησε στο πέρασμά της, ένας κρανοφόρος άφησε το αποτύπωμα του κλομπ του στον καρπό μου, ένα στενάκι που το εί-

χαν αποκλείσει τα τεθωρακισμένα με ξανάστειλε στο μέτωπο —, κατόρθωσα επιτέλους να ξεφύγω. Η αψιά μυρωδιά των δακρυγόνων απλωνόταν παντού. Ήμουν εξουθενωμένος ώστε να αποδυθώ σε νέα φυγή — τα γόνατά μου λύγιζαν κι ένα ξαφνικό λαχάνιασμα μου έκοβε την ανάσα —, και αναζήτησα καταφύγιο πίσω από μια είσοδο για άμαξες που δεν ήταν αμπαρωμένη· κατά καλή μου τύχη, ένα αφιδωτό πέρασμα από λαξευτή πέτρα οδηγούσε σε μια ευρύχωρη πίσω αυλή. Αντιδρώντας σ' εκείνη την κατασπατάληση ενέργειας, οι γάμπες μου είχαν μουδιάσει. Προσπάθησα να κάνω μια καταμέτρηση ζημιών: το δεξί μου πόδι ήταν ένας ανοικονόμητος μπόγος, αίμα ανέβλυζε από τον αριστερό μου κρόταφο κι ο σφυγμός μου δεν έλεγε να γίνει κανονικός. Δόξα σοι Κύριε, ήμουν ασφαλής.

«Άκου!»

Ο Ντανιέλ Ντεφέρ δυναμώνει την ένταση του ραδιοφώνου για ν' ακούσει ο φίλος του ο Μισέλ Φουκώ, από το τηλέφωνο, τις εκτυροσοκροτήσεις που έρχονται από το Καρτιέ Λατέν, τα λόγια των ρεπόρτερ, την ηχώ από τις μάχες και τις βόμβες μολότωφ, τους σπασμούς της αντιπαράθεσης. Είναι το δώρο του: αντί να φλυαρήσει μαζί του και να τον παρηγορήσει, να συζητήσει περί φιλοσοφίας και λογοτεχνίας, να του χαϊδέψει τα χέρια, του προσφέρει αυτή την απόδειξη πίστης: μια ανέφικτη εγγύτητα με το κέντρο του κόσμου, μ' αυτό το θέατρο των γεγονότων που —το ξέρει— τόσο νοσταλγεί από την Τυνησία ο μακρινός του σύντροφος.

«Ξέσπασε η επανάσταση», του εξηγεί μ' αυτή την εφηβική έξαψη που τόσο αρέσει στον Μισέλ. «Έπρεπε να είσαι εδώ, να δεις μόνος σου τι συμβαίνει, δεν γίνεται να το χάσεις· ποτέ δεν φανταστήκαμε ότι αυτή η στιγμή θα έφτανε τόσο γρήγορα, οι φοιτητές έστησαν οδοφράγματα στους δρόμους, αμύνονται με νύχια και με δόντια σαν αληθινοί αντάρτες. Είναι εύκολο να γίνει μια ιστορική σύγκριση», προσθέτει δασκαλίστικα ο Ντανιέλ, «πάντως τα ίδια τα παιδιά δεν δίστασαν να επισημάνουν την σύμπτωση: λίγο πριν είδα μια παντιέρα που έγραφε *Ζήτω η Κομμούνια της 10 Μάη*, πώς σου φαίνεται; Δεκάδες νέοι, Μισέλ, εκατοντάδες, ρίχνονται σ' έναν απελπισμένο αγώνα, σπλισμένοι με ό,τι μπορούν, στο έλεος των δακρυγόνων. Μια αυθεντική πράξη ηρωισμού, μια οριακή εμπειρία», προσθέτει ξαναμμένος, χρησιμοποιώντας μια λέξη που μοιράζονται και οι δυο σαν φυλαχτό ή σαν ανάθημα, «όπως ακριβώς το είχαμε ονειρευτεί...»